

מ"אברהם בגדים ישנים" ועד תרמ"ב

מילון ראשון לציון: הגירסה המלאה

ראשון לציון, אחת הערים הגדולות והוותיקות בישראל, יצרה עם השנים מונחים, ביטויים, קטעי שירים ועוד. לכבוד "לשון ראשון 12" מוצג כאן לראשונה מילון ראשון לציון בגירסה המלאה. גירסאות שונות משמשות את העיר ואת מערכת החינוך שלה

מילון ראשון לציון הוכן לכבוד "לשון ראשון 12", כנס הלשון הגדול המתקיים שנה אחר שנה בעיר. המילון נועד לשקף באמצעות מילים, מטבעות לשון וקטעי שירים את תולדותיה ואת אופייה המיוחד של העיר מאז היווסדה. המילון נבנה באמצעות עיון בחומרי ארכיון רבים, וביניהם ספרי זכרונות, עלונים ומאמרים על ההיסטוריה של העיר, מידע המצוי ברשת ועוד. בין הספרים שבהם הסתייענו בולטים ספרו רחב היריעה של דוד יודילוביץ, ו"הפרלמנט של רישון" מאת אורי פורת. הערכים נבחרו מתוך החומר העצום שעמד לרשותנו על פי הייחוד הלשוני שלהם, ויכולתם לשקף תקופה או מאפיין של חיי המושבה והעיר.

ערכים רבים מתייחסים לשנים הראשונות. תקופות חלוץ, בראשון לציון כמו במקומות יישוב אחרים, מניבות שפה מיוחדים וביטויים מיוחדים, והדבר בא לידי ביטוי במילון. ערכים אלה הם גם הצדעה לדור המייסדים, שרבים מצאצאיו חיים עד היום בעיר וברחבי ישראל.

המילון נכתב על ידי ד"ר רוביק רוזנטל, בשיתוף עם מוזיאון ראשון לציון והבית לעברית. ייעוץ וסיוע ארכיוני: ד"ר דליה גרפי.

אזרחים ותושבים, השולחן אי נקי!

אברהם בגדים ישנים. תושב העיר שלקח על עצמו לספק בגדים לעולים התימנים בראשית המאה העשרים, וכונה על ידיהם בשפתם אברהם שלילה.

אוקָּה. בית חרושת לסכיני גילוח שהוקם בראשון לציון ב-1936, ונקרא על פי ראשי התיבות של משפחת המקימים. 'אוקָּה' היה שנים רבות מותג בינלאומי ושם נרדף לסכיני גילוח.

אַזְוִרִי מִבְּ"ת. שיטה שעוצבה בראשון לציון המאגדת במתחם אחד פונקציות שונות. מב"ת, בראשי תיבות: מסחר בילוי תעשייה.

אזרחים ותושבים. מונחים שנקבעו בתקנון היישוב עם העלייה על הקרקע. האזרחים הם בעלי הקרקע שהקימו את היישוב ובעלי זכות דיבור והצבעה. התושבים הם אלה שהגיעו אחרי ההקמה, חלקם רכשו קרקע, וחלקם עסקו בעבודות שונות.

אי נקי. ביטוי של ראשוני ותיק להתלונן על שולחן מלוכלך במסעדה: "שולחן זה הוא אי נקי".

אין למד. הרוסים הראשונים בראשון לציון התקשו לבטא את האות למד, ולכן התחמקו ממילים הכוללות למד. במקום "ניפגש על יד מגדל המים" היו אומרים "ניפגש בשעה שמונה ליד הַרְזְרוּוֹאָר".

אנחנו מבני ראשון לציון. גיבורי שירו של חיים חפר "אוהבי הטבע", שהושר על ידי התרנגולים. על המורה לטבע הושר: "אצלנו בראשון היתה משולה/ לנוף ראשוני וקרקע בתולה".

אַנְשֵׁי הַכְּפָר וְאַנְשֵׁי הָעִיר. שני צדדים בוויכוח הסוער על הפיכת ראשון לציון לעיר בראשית שנות הארבעים של המאה הקודמת. ראשון לציון הפכה ממושבה לעיר בשנת 1950.

אסיפת הכורמים. אסיפה של אגודת הכורמים בשנת 1909 שבה נישאו נאומים בידיש. האירוע גרר מכתב נזעם של בן יהודה, שאיים לנתק קשר עם המושבה. הוא כתב: "הזאת ראשון לציון? ... שבה ניתנה זכות החיים לדבור העברי קודם מבכל שאר המושבות?!"

אסיפת המורים. התאגדות המורים הראשונה בארץ ישראל, שהוכרזה בראשון לציון ב-1892 ביוזמת דוד יודילוביץ ויהודה גור. 11 שנים לאחר מכן הוקמה בעקבות זאת בזכרון יעקב הסתדרות המורים.

ההתאגדות זכתה להתקפה קשה מצד היישוב החרדי הישן, ותוארה כיצור של השטן שנועד "להביא כליה על ישראל".

באר "מצאנו מים". הבאר הראשונה שבה נמצאו מים שאפשרו את קיום המושבה. ממוקמת בדרום-מזרח המדרחוב, ולצידה מגדל המים הישן. הביטוי "מצאנו מים" מופיע במכתב של זלמן לבונטין, המתאר את גילוי הבאר.

בול ראשון לציון. בול מיוחד שהופק בעקבות ההתנכלויות נגד הנוסעים לראשון לציון במלחמת השחרור, שגרמו להתמעטות הנסיעות, והביאו להסדרת שירותי דואר מיוחדים באמצעות מכוניות משוריינות.

בוקה סמל. השם שנתנו ילדי ראשון לציון למשחק הקפיצות הקרוי ברחבי הארץ "אסומניה אבודניה".
בית המרזח של האדון קלס. הפאב הפופולרי בשנותיה הראשונות של ראשון לציון.

בית הפקידות. הבית בו עבדו פקידי הברון. ובקומת הקרקע היה דיר לבהמותיהם של אנשי הפקידות.
בני ביל"ו. הבילויים שהגיעו לראשון לציון ב-1882 ועוררו מחלוקת ביישוב על קליטתם. זלמן דוד לבונטין תמך בהם מפני שרצה להכניס רוח צעירה ליישוב, אך המשפחות המייסדות התקוממו על שעליהם להתחלק בכסף הברון עם צעירי ביל"ו.

גן הילדים העברי הראשון. הוקם ביוזמת המורה דוד יודילוביץ ב-1898 יחד עם הגנת הראשונה אסתר שפירא.

האורקסטרה של ראשון. התזמורת העברית הראשונה בארץ, נוסדה ב-1895. עליה כתב דן אלמגור: "איזה אורקסטרה, איזה אורקסטרה יפה, המנגנים דברו רוסית, אבל זייפו רק בעברית. איזה אורקסטרה, ראשון לציון מארש!"

הסופרקלאסיקו, הפוסטה והפרלמנט

הָאָח ראשון לציון, עיר כוננו ידינו. המילים הראשונות של שיר שנכתב על ידי אריה ליפא שליט בן ה-16 ב-1886, והיה לאורך שנים מעין המנון בלתי רשמי. בהמשך כתב: "למען סבלנו, שפכנו דמנו, ועמך יחד נחיה בעונג ודרור, לנצח לנצח עד שנות דור".

הגברת והשפחה. כינוי ליחסי העברית והצרפתית, במסגרת הוויכוח האם יש ללמד במושבה בצרפתית. ב-1899 החליט ועד המושבה שהעברית היא השפה השלטת. אחד ממורי בית הספר קבע כי העברית היא הגברת והצרפתית השפחה, "אך אוי לה לגברת שיש בביתה צרה כזאת".

הגדוד העברי הראשון לציון. כוח מגן עברי שהוקם על ידי ז'בוטינסקי ב-1918, ואליו התגייסו בני המושבה. נקרא באנגלית first judaen.

הגשר לתחיית העם. בית הספר העברי הראשון, התואר שניתן לבית הספר חביב, נוסד ב-1886 על ידי דוד יודילוביץ. יודילוביץ הגדיר אותו ביום הייסוד "הגשר לתחיית העם, לתחיית הארץ, לתחיית הרוח".

הדגל. דגל שרקעו לבן, עם שני פסי תכלת מכל צד, ומגן דוד באמצע, הונף בראשון-לציון בט"ו באב תרמ"ה (1885) במלאת למושבה שלוש שנים. הדגל נוצר על ידי ישראל בלקינד, איש ביל"ו, ופאני מאירוביץ, בהשראת הטלית כסמל יהודי. ככל הנראה הוא שימש השראה לדגל התנועה הציונית שנבחר בקונגרס הציוני הראשון בשנת 1897, ובהמשך היה לדגל מדינת ישראל.

הולכים לשים אותם תחת הג'ומס. נאמר על נפטר המובא לקבורה. בית הקברות נקבע על גבעה נטועה עצי שקמה, הלא הם הג'ומסים.

החדר. המוסד הראשון ללימוד בראשון לציון. נפתח ב-1883, בביתו של המייסד שרגא פיבל היסמן.

היה לי תקר באופן. דרך של ותיקי ראשון שהקפידו על שפה גבוהה להודיע על פנצ'ר בגלגל.

הכביש הטורקי. הרחוב הראשי במושבה בשנותיה הראשונות, שהיה מרוצף אבנים. יתר הדרכים לא היו סלולות.

המדליקן. כינויו של מדליק הפנסים במושבה הוותיקה.

המושבה אשר עיני כל חובבי ציון אליה. כינוי רווח לראשון לציון בימי העלייה הראשונה.

המניין. בית הכנסת הזמני שהוקם במושבה עם הקמתה באוהל של אחד התושבים. בית הכנסת עבר באותה שנה לצריף של מתיישב אחר. ב-1889 הושלמה הקמת בית הכנסת הקבוע, הניצב עד היום במרכז העיר.

הסופר קלאסיקו של הכדוריד הישראלי. מפגש בין שתי הקבוצות המובילות בכדוריד הישראלי לאורך שנים רבות: מכבי והפועל ראשון לציון.

הפּוֹסְטָה. בית הדואר שאסף סביבו את תושבי המושבה שחיו למכתבים ולכסף שהיו מגיעים בדיליז'נס. מנהל הפוסטה שמואל סגל כתב: "זהו המרכז שדרך בו עוברות כל השמועות, הבשורות והידיעות השונות מכל המינים, וזהו פתח התקווה לכל ברנש למינהו".

הפרדס של נחמיאס. המקום שבו נקבע בית הלורדים של הפרלמנט של רישון, לאחר שהועבר ממדרגות בית הכנסת שבמרכז המושבה.

הפרלמנט של רישון. מפגש שבועי של קבוצה מובחרת מאנשי ראשון לציון שנהגו להתכנס עוד בימי היישוב ולהחליף דעות נחרצות בכל נושא שעל הפרק. הוא שימש הראה לפרלמנטים דומים בערים אחרות. העיתונאי הראשוני אורי פורת פרסם את עלילות הפרלמנט בספר, וכתב בסופו: "רישון שלי היא אוסף דמויות אגדיות שהפכו למונומנט/ וכל קורותיהם הריהם כתובים בדברי ימי הפרלמנט".

אדון גיבשטיין, חנה רובינא ויודה לב איש

הצ'מפיון. כינוי של איציק צוויספלד, מוותיקי רישון שהפרסם בכוחו הרב וביכולתו האתלטית, ובכך שגבר בנצחוננו על אצן אוסטרלי בינלאומי.

הרובע. אזורי הבילוי של ראשון לציון הנמצאים באזורי מב"ת. המתחם המפותח יותר נמצא באזור התעשייה הישן בצפונה של ראשון לציון, ומכונה "הרובע".

הרצל והרצליה. שמות שניתנו לילדים שנולדו בראשון לציון, בעקבות ביקורו של הרצל במושבה בשנת 1898.

השריף. כינויו של יצחק רגוניס, השוטר היחיד במושבה בשנותיה הראשונות. פעילותו התמקדה בעיקר בציד אנשים נוסעים באופניים ללא רישיון, שאותם זיכה בקנס של עשרה גרוש.

השֶׁתְּפִנְיָה. השם העברי שניתן לקומונה של מייסדי ראשון לציון, שהחליטו על מבנה שיתופי של היישוב החדש. הרעיון ירד לאחר זמן קצר, ועל פי לבונטיץ משום ש"התחיל הרקב לאכול אותו פנימה".

התקוה. ההמנון הלאומי לעתיד שכתב נפתלי הרץ אימבר בעיר יאסי שברומניה. הוא קוצר במושבה, ונקרא "תקוותנו". האיכר הראשוני שמואל כהן התאים את הטקסט למנגינה של שיר עם מולדבי.

ועד חלוצי יסוד המעלה. ועד שנוסד ביפו בכ"ח אדר תרמ"ב, ושימש כעין משרד קליטה לעולים החדשים שהגיעו ליפו. אנשיו הם שהקימו את ראשון לציון בט"ו באב תרמ"ב 31.7.1882.

חֶבִיב. שם המשפחה העברי של מרדכי לובמן, מנהלו הראשון (1886-1888) של בית הספר העברי במושבה ראשון לציון. "ליובמן" פירושו מרוסית "אדם אהוב". הפקיד התורכי תרגם בעצמו את השם "ליובמן" ל"חביב" בודעו כי "ליובית" ברוסית פירושו "לאהוב". לובמן מונה על ידי הברון רוטשילד למשגיח על כל בתי הספר במושבות יהודה, והיה שותף מרכזי יחד עם דוד יודילוביץ' לערש החינוך בעברית, ולהנחלת הלשון העברית במושבה ראשון לציון. בית הספר 'חֶבִיב', בית הספר העברי הראשון, שנוסד בראשון לציון בשנת 1886, נקרא בשנת 1951 על שם דב חביב לובמן, בן דודו וגיסו

של מרדכי חביב לובמן, שהיה ראש המועצה המקומית ראשון לציון, ויו"ר ועד ההורים של בית הספר העממי.

חג שמח אדון גיבשטיין. כך בירך לייזר המפוזר, חבר הפרלמנט של רישון, את ראש העיר מאיר ניצן ביום העצמאות 2003, למרות שחנניה גיבשטיין סיים את כהונתו כראש העיר עשרים שנה לפני כן.

חולות ראשון לציון. אזור דיונות נרחב במערב ראשון לציון, ובו מגוון ביולוגי רחב של בעלי חיים וצמחים המותאמים לחיים בחולות. הדיונות אפשרו את הרחבתה של העיר. החולות ניתנו במתנה ב-1915 על ידי המפקד העליון של הצבא התורכי ג'מל פשה, שהתרשם מנוף החולות, וכתגובה לדאגת התושבים מפני התפשטותם. כמה שנים אחר כך אושרה המתנה על ידי הנציב הבריטי.

חנה רובינה אשמה. גאנדי, הוא יגאל בקר, דמות מובילה בפרלמנט של רישון בשנותיו הראשונות, ניסה להיות שחקן בהבימה, וחנה רובינא פסלה אותו כמעט בלי להביט בו. כנקמה היה חותם על מכתביו כשלחם באירופה חר"א: חנה רובינא אשמה.

חנויות מפעל. שיטת שיווק ומסחר שבה מפעל פותח בשטחן חנות למכירת תוצרתו. השיטה פותחה לראשונה בארץ בשנות השמונים של המאה הקודמת באזורי התעשייה של ראשון לציון.

חרושת המעשה אחוזה וקשורה בעבודת האדמה. משפט שנכתב על ידי אחרון הבילויים, מנשה מאירוביץ בשנת 1887, ובו הכריז על הצורך בהקמת תעשייה בארץ ישראל

יהושע הידוע. דמות מרכזית בפרלמנט של רישון, שהיה רואה שחורות ושונא אדם. פעם אמר למי שביקש ממנו טובה: "אני מזמין אותך לעבור את רישון לאורכה ולרוחבה, אם תמצא אחד שפעם עשיתי לו טובה, אתה תהיה השני".

ינדלֶבְּאִיש. שם עברי שבו חתם על מאמריו המורה דוד יודילוביץ, דמות בולטת בראשון לציון, ידידו הקרוב של בן יהודה, ומאבות החינוך העברי בארץ ישראל.

כרמל מזרחי. חברה שהוקמה בורשה בשנת 1903, ועסקה במכירת יין בארץ ישראל ובכל המזרח. משרדי ההנהלה הראשיים שכנו בראשון לציון. יקב ראשון לציון הוקם בידי הברון בשנת 1887, והתחיל לעבוד בשנת 1889.

עגלת התמיד ומחרשת הברזל

כשנמות יקברו אותנו. שיר עם נפוץ במנגינה סוחפת שהושר בתנועות הנוער: "כשנמות יקברו אותנו/ ביקבי ראשון לציון/ שם ישנן עלמות/ המגישות כוסות/ כוסות יין אדום אדום".

לוליק. כינויו של ישראל פיינברג, אביו של מייסד ניל"י אבשלום פיינברג. לוליק נודע בגבורתו והתפרסם ביכולתו להתגבר על שודדי הסביבה, עד כדי כך שהבדואים קראו לראשון לציון "בלד אל קטלנין", עיר ההורגים, למרות שפיינברג לא הרג איש.

לינת צדק. אגודה שהוקמה על ידי נשות ראשון לציון בשנותיה הראשונות לטיפול בהתנדבות באנשים חולים ועניים. אחת מעשרות אגודות שהוקמו במושבה לאורך השנים.

מחרשת הברזל. שכלול של המחרשה הארץ ישראלית על ידי הנער מראשון יצחק לייב טופורובסקי. המחרשה שעיצב חוללה מהפכה בחקלאות ארץ ישראל.

מעייין שמשון. כינוי למעיין עין הקורא, על פי הזיהוי השגוי שלו עם כפר עין קרא, שעליו הוקמה התיישבות ראשוני הישוב. הקישור לשמשון הוא בספר שופטים: "וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת־הַמִּכָּתָשׁ אֲשֶׁר־בְּלַחִי, וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם, וַיִּשֶׁתַּ וַתִּשָּׁב רֹחוֹ וַיַּחֲזִי, עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ עֵין הַקּוֹרָא".

משולש ז'בוטינסקי. כינוי למתחם במרכז העיר שבו הרחובות ז'בוטינסקי והרצל יוצרים מעין משולש. במתחם שכונות יוקרה, גנים וכיכרות. שמו הרשמי: "בנות חיל".

נחלת. שם קיצור שבו מכונה שכונת נחלת יהודה. היא הוקמה בשנת 1913 כמושב ונקראה על שם יהודה לייב פינסקר. בשנת 1988 היא סופחה לראשון לציון.

נעמן. בית הראינוע "נעמן" הוקם בשנת 1927. נעמן היה חבר מחתרת ניל"י שנתפס ונתלה בדמשק, והראינוע נקרא על שמו.

סוסים. משחק ריצה שהיה נהוג בגני הילדים של ראשון, ודימה דילוגי סוסים.

עברית בעברית. שיטת הלימוד שהונהגה על ידי בן יהודה וחבריו, שקבעה שיש ללמוד עברית רק בשפה העברית, ויושמה על ידי מורים שרובם כמעט לא שלטו בשפה. היא יושמה בראשון לציון בהשראת דוד יודילוביץ.

עגלת התמיד. השם שנתן בן יהודה לדיליג'נס, רכב להוסעת נוסעים ששימש שנים רבות לפני הופעת האוטובוסים. אחד הדיליג'נסים הראשונים בארץ ישראל חיבר את ראשון לציון ויפו. הוא נבנה על ידי רבי דוד גיסין, שמתח ארבעה קרשים ארוכים על ארבעה אופנים.

עיון קרא. אדמת הקדש ערבית שעליה הוקמה ראשון לציון. השם נקשר ל'עין הקורא' המקראית בזכות הדמיון בשם. הזיהוי היה שגוי, אבל בעקבותיו נקרא גן המעיין שבקרבת מקום עין הקורא.

עיר היין. כינוי לראשון לציון בעקבות היקב שפעל בה לאורך 120 שנה. רמי דקל כתב לכבוד חג היין בראשון לציון שיר שנפתח במילים "פה נחיה בראשון עיר היין / הביאו אשכולות הענבים".

עיר הקניונים. כינוי שניתן לראשון לציון בשנות ה-90 של המאה ה-20, שבהן פעלו בעיר קניונים רבים. עם הזמן נותרו מהם חמישה בלבד.

עיר מקלט. כינוי שנתן אליעזר בן יהודה לראשון לציון. אשתו חמדה כתבה בזכרונותיה: "אליה ברח בכל עת שהרגיש כי צר לו וכשל כוחו וזקוק הוא לעידוד במלחמתו הקשה".

עתה, האח, במושבתנו היתה לנו הרווחה. שיר שכתב נפתלי הרץ אימבר ב-1884 לכבודה של ראשון לציון. בהמשך הבית נכתב: "שלום ושלווה ברחובותינו, אין פרץ ואין צווחה".

ציפור מעופפת בפריז הקטנה

פּלַח קְלַח מתושלח. שיר-משחק ריצה של ילדי ראשון לציון בעשורים הראשונים. השיר המלא: "קלח, פלח, מתושלח, קח הפת וטכול בטלח, פת בלי מלח אין בה טעם, ואתם יוצאים הפעם".

פריז הקטנה. כינוי למושבה ראשון לציון בעשורים הראשונים לקיומה, שהתייחס לגינונים האירופים של תושביה, ולציות שלהם לצווי האופנה.

ציון אוהבות שפת ציון. כותרת בהכרזה על הקמת אגודת "דבורה", לזכרה של דבורה בן יהודה ושימור השפה העברית, על ידי שלוש נשים מראשון לציון: רבקה לובמן, נחמה פוצ'בסקי וצפורה יודילוביץ.

ציפור מעופפת. כינוי שהעניק הניו יורק טיימס ליעקב חודורוב, השוער האגדי של נבחרת ישראל, תושב ראשון לציון שהחל את דרכו במכבי המקומית.

קירות לכותל. דוק מאירוביץ היה אחד המייסדים של הפרלמנט של רישון, והתפרסם בשיבושי הלשון שלו. פעם קפץ בישיבה וצעק – "הס. סתום ת'פה. קירות לכותל".

קרן קיימת ראשונית. אגודה שהוקמה בראשון לציון ב-1889, לצורך רכישת קרקעות עבור היהודים. את השם הציע דב חביב לובמן. 12 שנים לאחר מכן ניתן השם לאגודה הארצית לרכישת אדמות ונטיעת יערות, קרן קיימת לישראל.

ראשון לציון. שמה של העיר, בעקבות הפסוק מספר ישעיהו: "ראשון לציון הנה הנם, וְלִירוּשָׁלַם מְבֹשֵׁר אֶתְּנֶן" (מא 27). את השם הציע זלמן דוד לבונטין ביג ניסן תרמ"ב. הוא כותב בספרו "לארץ אבותינו": "ואקרא שמה ראשון לציון עד היום הזה". על בחירת השם השפיע גם שילוב הפסוק בתפילת מוצאי השבת. העיר נקראת גם בדרך קיצור 'ראשון', במלעיל, ונכתבת לפעמים 'רישון'.

ראשונים. תושבי העיר ראשון לציון לדורותיהם.

רָאשֶׁן לְצִיּוֹן. כינוי חיבה לראשון לציון מאז שנות התשעים, בעקבות הצטרפותה של אוכלוסייה גדולה של יוצאי חבר העמים לעיר.

רוז רוז. כינוי של ילדי ראשון לציון לארינמל. ילדי המושבה נהגו ללכוד נמלים ולהפנות אותם כטרף לארינמל, ושרו לו: "רוז רוז, תפסנו נמלה, בוא הנה".

רחבי כתפיים וחזקי שכם. האורפלים, קבוצה מאזור אורפה בטורקיה הגיעו לארץ ישראל בסוף המאה ה-19. ב-1902 הגיע האורפלי יצחק סולימן לראשון לציון ובעקבותיו נוצרה קהילה שהקימה את בתיה בעצמה. דב לובמן תיאר אותם כ"רחבי כתפיים וחזקי שכם".

רשימת התימנים. התאגדות של התימנים במושבה בשנים 1919-1925 להשגת מקום במועצה. יוצאי תימן היו תמיד חלק חשוב בנוף העיר.

שיטת ההסתכלות. שיטת לימוד שפיתח דוד יודילוביץ, כדי לסייע לתלמידים ולמוריהם לקיים את שיטת "עברית בעברית". המורים היו מביאים חפצים לכיתה, מסתכלים בהם ומשננים יחד אם שם החפץ.

שמנדריק. כינוי לגלוג לתומכי השפה העברית בראשון לציון בראשית דרכה. 'שמנדריק', בידיש, פירושו פרחח, שובב. המילה חדרה לידיש ולסלנג הישראלי בעקבות שמו של טיפוס חסר אישיות במחזותיו של אברהם גולדפדן.

שער ראשון. השער הפונה לראשון לציון ממחנה צריפין, בעבר סרפנד. סביב שער ראשון התחולל קרב קשה במלחמת העצמאות.

תזמורת. מילה שחידש בן יהודה עבור 'קונצרט' ב-1893. כאשר הוקמה האורקסטרה של ראשון לציון ב-1895 בחרו נגניה את המילה במקום השם המשכילי "חבורת נוגנים בכלי שיר". בן יהודה, שראה את המילה על מודעות האורקסטרה, קיבל את השינוי במשמעות המילה בחיך.

תרמ"ב. 1882, שנת הקמת ראשון לציון. השנה זכתה לציון כשם רחוב במרכז העיר.